

Green Velo®

WSCHODNI SZLAK ROWEROWY

Królestwo rowerowe Warmia i okolice

Wschodni Szlak Rowerowy
Green Velo

Jak korzystać z przewodnika	3
Mapa królestwa	4
Legenda	5
Informacje o królestwie	
Królestwo rowerowe Warmia i okolice	6
Atrakcje turystyczne	
Pieniężno	9
Górowo Iławeckie	10
Żywkowo	12
Lidzbark Warmiński	14
Stoczek Klasztorny	16
Galiny	17
Bartoszyce	18
Liski	20
Sępól	22
Wycieczki	
Do bocianiej wsi	24
Na Górę Zamkową	26
Torowiskiem do Ornety	28
W sercu Warmii	30
Dolina Łyny	32
Szlak Pogranicza	36
Informacje praktyczne	40

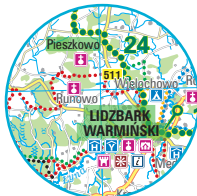

Jak korzystać z przewodnika

Przewodnik adresowany jest do miłośników aktywnego wypoczynku na „dwóch kółkach”. Zaproponowano w nim kilka wycieczek rowerowych i opisano znajdujące się na ich trasie atrakcje. Wszystko opatrzone wieloma praktycznymi wskazówkami i informacjami.

1 Mapa królestwa

Mapa obejmuje całe królestwo rowerowe z znacznym przebiegiem szlaku Green Velo. Przedstawione na niej elementy objaśnione są w legendzie.

2 Atrakcje na szlaku

Opisy atrakcji pozwalają na odpowiedni do wieku turystów (np. dzieci/dorośli) i ich zainteresowań (rodzina/grupa młodzieży/seniorzy) wybór najciekawszych miejsc do odwiedzenia.

Górowo Iławeckie

Miasto liczy 4,7 tysięcy mieszkańców i jest malowniczo położone na wzgórzach Warmińskich. W najstarszym mieście, które prawem otrzymało w 1337 roku, znajduje się gotycki kościół z XV wieku, pierwotnie poświęcony św. Ewangelii.

3 Informacje o atrakcjach

W przejrzysty sposób za pomocą symboli przedstawione są tu informacje o obiektach, takie jak: dane teleadresowe, terminy i godziny otwarcia czy informacje uzupełniające.

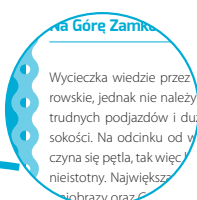
4 Mapa wycieczki

Na schematycznej mapce wycieczki zaznaczone są główne miejscowości i atrakcje na trasie, co pozwala zorientować się w jej całościowym przebiegu.

5 Opis wycieczki

W opisie trasy znajdują się wszystkie ważne informacje dotyczące jej przebiegu, sposobu poruszania się i mijanych atrakcji.

6 Informacje o wycieczkach

W przejrzysty sposób za pomocą symboli przedstawione są tu informacje dotyczące trasy, takie jak: długość, nawierzchnia, trudność czy czas przejazdu.

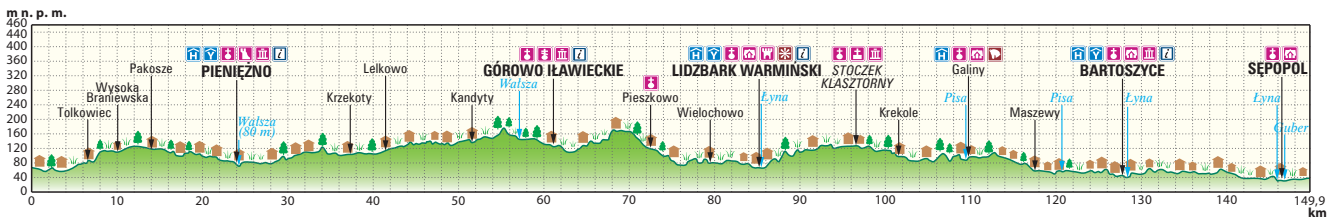
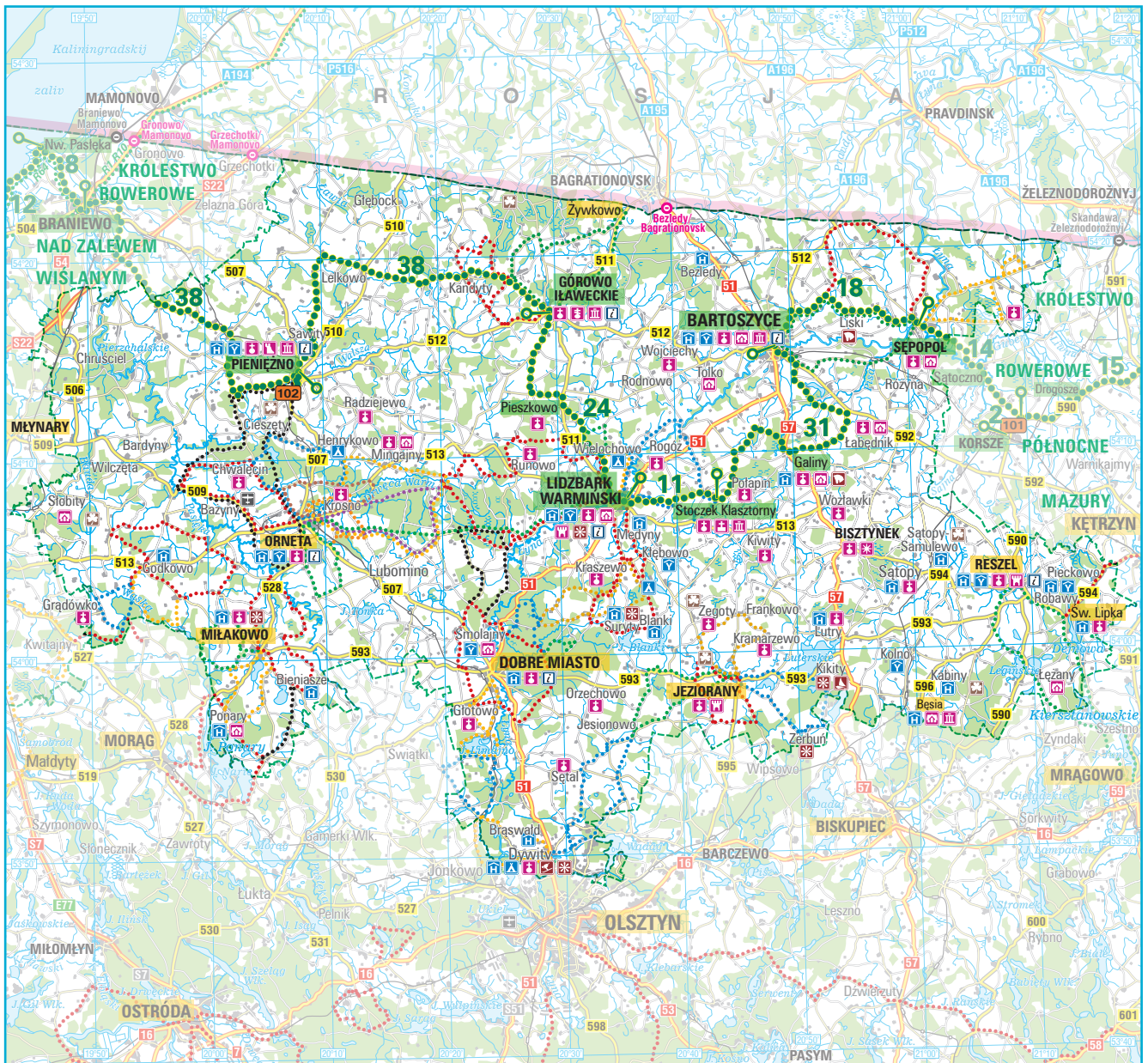

7 Informacje praktyczne

Królestwo rowerowe Warmia i okolice

Informacje o królestwie

Skala 1 : 600 000

2 0 2 4 6 8 10 km

Objaśnienia znaków

- Granice Królestw Rowerowych
- Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo; odległości w km
- Inne szlaki rowerowe
- Hotele; schroniska młodzieżowe; pola namiotowe, campingi
- Kościoły; klasztory; cerkwie; muzea
- Pałace i dwory; zamki; ruiny
- Pozostałe atrakcje turystyczne; ośrodki wypoczynkowe; informacja turystyczna
- Ośrodki sportów wodnych; ośrodki narciarskie; stadniny
- Miejsowości atrakcyjne turystycznie na szlaku rowerowym Green Velo
- Miejsowości atrakcyjne turystycznie
- Parki krajobrazowe
- Lasy; rezerваты przyrody
- Drogi ekspresowe
- Drogi krajowe
- Drogi wojewódzkie; drogi inne
- Koleje główne; drugorzędne
- Przejścia graniczne: drogowe; kolejowe; lotniska
- Granice państw

Królestwo rowerowe Warmia i okolice

Królestwo Warmia i okolice obejmuje północną część historycznej krainy zwanej Warmią oraz tak zwane Prusy Dolne, po 1945 roku przecięte granicą pomiędzy Polską a Rosją. Nazwa Warmia wywodzi się od pruskiego plemienia Warmów, którzy podobnie jak pozostałe plemiona pruskie, zostali pokonani przez Krzyżaków w XIII wieku. W odróżnieniu od pozostałej części Prus Warmia zachowała przez wieki katolicki charakter. Było to związane z przynależnością do Rzeczypospolitej do 1772 roku. Stolicą regionu jest Lidzbark Warmiński, słynący z potężnego zamku biskupów warmińskich, przez wieki rządzących tą krainą.

Wiele miejscowości na tym terenie ma średniowieczny rodowód, a długą historię tej ziemi odczytywać można z murów ceglanych kościołów, wież gotyckich zamków oraz dawnych rezydencji szlacheckich. Krajobrazowo i geograficznie na terenie królestwa wyróżnić można dwa odmienne obszary.

Wschodnia część regionu, od Pieniężna do Lidzbarka Warmińskiego, to malownicze tereny Wzniesień Górskich. Jest to słabo zamieszkały obszar, zasiedlony po II wojnie światowej przez liczną społeczność ukraińską, wywodzącą się z terenów Bieszczad i Beskidu Niskiego. Nie ma tu większych miast ani rzek, gdzieniegdzie w zagłębieniach kryją się niewielkie jeziora. W krajobrazie dominują rozległe otwarte przestrzenie, urozmaicone czerwonymi dachami wsi oraz pozostałościami dawnych majątków dworskich.

W tej części królestwa szczególnie godne uwagi są dwa miasteczka: Pieniężno i Górowo Iławeckie. Znajdują się w nich ciekawe muzea, gotyckie budowle i pozostałości dawnej zabudowy średniowiecznej oraz

W tej części królestwa szczególnie godne uwagi są dwa miasteczka: Pieniężno i Górowo Iławeckie. Znajdują się w nich ciekawe muzea, gotyckie budowle i pozostałości dawnej zabudowy średniowiecznej oraz

zabytki techniki z XIX i XX wieku. Warto zobaczyć położoną w pewnej odległości od szlaku, w pobliżu granicy z Rosją, wieś Żywkowo – Europejską Wieś Bocianią. Mieszka w niej 30 osób i około 160 bocianów w 40 gniazdach.

Zachodnia część królestwa to raczej płaski i słabo zalesiony obszar Niziny Sępopolskiej, której osią jest dolina Łyny – największej rzeki tego regionu. Ma ona długość 264 kilometrów i jest ciekawym szlakiem kajakowym. W tej części Warmii dużą dogodność stanowi przebieg szlaku, ponieważ odcinki trasy w okolicy Lidzbarka Warmińskiego zostały poprowadzone szutrowymi drogami po dawnych torowiskach kolejowych.

Najciekawszą miejscowością w całym królestwie jest Lidzbark Warmiński, jednocześnie stolica Warmii. Warto w nim zobaczyć majestatyczny zamek biskupi, stare miasto, interesujące kościoły i cerkiew oraz oranżerię Ignacego Krasickiego. Trasa w tym mieście poprowadzona została drogami rowerowymi, częściowo wzdłuż biegu Łyny.

Pomiędzy Lidzbarkiem Warmińskim a Bartoszczycami znajduje się kilka ciekawych zabytków, wśród których najbardziej godnymi uwagi są barokowe sanktuarium maryjne w Stoczku Klasztornym i zespół dworski w Galinach ze stadniną koni. Bartoszyce mają średniowieczny rodowód. Mimo zniszczeń wojennych zachowały się tu fragmenty gotyckiej zabudowy, układ urbanistyczny oraz gotyckie kościoły i spichlerze z XVIII i XIX wieku. Ostatnią miejscowością w królestwie Warmii i okolic jest niewielki Sępopól, nad którym wznosi się gotycki kościół. Turyści zobaczyć mogą pozostałości dawnych murów otaczających to niewielkie miasteczko i kościół z XIV wieku.

Na wschód od Sępopola zaczyna się królestwo północnych Mazur, lecz granica pomiędzy tym obszarem a okolicami Warmii jest niewidoczna w równinnym w tej części Polski krajobrazie. Dookoła Lidzbarka Warmińskiego i Bartoszyc wyznaczono kilka ciekawych szlaków rowerowych, które zachęcają do poznawania tej historycznej krainy z siodełka. Jak wszędzie wzdłuż szlaku Green Velo, warto się tu pokręcić nieco dłużej.

Królestwo rowerowe

Warmia i okolice

Atrakcje turystyczne

Pieniężno

Warmińskie miasto położone nad rzeką Wałszą, liczące dziś około 3 tysięcy mieszkańców, otrzymało prawa miejskie w 1312 roku. Należało do Kapituły Warmińskiej. Przez kilka lat miastem i ziemiami wokół niego administrował Mikołaj Kopernik. W 1945 roku zostało niemal doszczętnie zniszczone. Rynek Starego Miasta, z gotyckim ratuszem w jego centrum, otoczony został nowymi budynkami. Nieopodal stoi neogotycki kościół parafialny z 1895 roku o unikatowym pięcionawowym wnętrzu i z wysoką wieżą zbudowaną na średniowiecznej podstawie (co widać po kształcie cegieł). Za kościołem znajdują się ruiny zamku Kapituły Warmińskiej. Schodami przy kościele można zejść do malowniczego rezerwatu przyrody Dolina Rzeki Wałszy, zwanego popularnie Czarcią Doliną, jednego z najstarszych w regionie, utworzonego w 1907 roku. Nad doliną rzeki rozpięty jest most kolejowy o stalowej konstrukcji, istniejący w tym miejscu od 1884 roku, odbudowany po wojnie w pierwotnym kształcie (wysokość 28 metrów, długość 157 metrów). Wiodąca pod mostem ścieżka pozwala dojść do odległego o około 3 kilometry Muzeum Misyjno-Etnograficznego w seminarium Werbistów. Widoczne nad miastem potężne elewatory zbożowe wskazują, że główną gałęzią gospodarki okolic Pieniężna jest rolnictwo.

Muzeum Misyjno-Etnograficzne Księży Werbistów

Kolonia 19, 14-520 Pieniężno
www.seminarium.org.pl

tel. 55 242 92 43

czynne:

15 IV–15 X

- pon.–sob. w godz. 8–17
- nied. i święta w godz. 11–17
- 16 X–14 IV
- pon.–sob. w godz. 9–15
- nied. i święta w godz. 12–15

Górowo Iławeckie

Miasto liczy 4,7 tysiąca mieszkańców i jest malowniczo położone na wzgórzach Wzniesień Górowskich. W najstarszej części miasta, które prawa miejskie otrzymało w 1335 roku, stoi gotycki kościół z połowy XIV wieku, pierwotnie katolicki, później ewangelicki, obecnie jest greckokatolicką świątynią Podwyższenia Krzyża Świętego ze współczesnym ikonostasem wykonanym przez prof. Jerzego Nowosielskiego i z imponującym rozmiarami i pięknem barokowym malowidłem sufitowym z 1660 roku. Neogotycki kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa stanął pod koniec XIX wieku i jest parafialną świątynią rzymskokatolicką. Na rynku stoi ratusz z XIV wieku. Wyjątkową atrakcją miasta jest też Muzeum Gazownictwa zlokalizowane w najdłuższej w regionie pracującej gazowni,

www.gorowoilaweckie.pl

**Muzeum Gazownictwa
Warmii i Mazur**
ul. Wyszynskiego 20
11-220 Górowo Iławeckie

tel. 89 761 10 92

czynne:

• w godz. 7-15

zamkniętej w 1992 roku. Miasto zamieszkałe jest przez Polaków, Ukraińców i Niemców. Działa w nim zespół szkół z ukraińskim językiem nauczania. Ciekawe są także okolice miasta. Warto wjechać na Górę Zamkową (216 metrów n.p.m.), u stóp której znajduje się leśna ścieżka dydaktyczna. Sama góra była miejscem prowadzenia obserwacji przez wybitnego królewieckiego astronoma Fryderyka Wilhelma Bessela (1784–1846).

**Gospodarstwo Rolne
Polskiego
Towarzystwa Ochrony
Ptaków**

Żywkowo 7
11-220 Górowo Iławeckie
zywkowo@ptop.org.pl
www.ptop.org.pl

tel. 89 761 82 07

Żywkowo

Ta niewielka wieś tuż przy granicy z Rosją słynie z bocianów. Co roku z dalekiej Afryki przylatuje do niej, aby gniazdować, do 50 par tych pięknych ptaków. Jesienią odlatuje ich co najmniej 200. Liczba mieszkańców wsi od lat niewiele się zmienia – to około 30 osób. Tak więc bocianów jest więcej niż mieszkańców. Taka liczebność populacji ptaków wynika z dobrych możliwości zdobywania wystarczającej ilości pożywienia na zagospodarowanych polach i łąkach (bociany lubią sąsiedztwo człowieka pracującego na roli) oraz na pobliskich mokradłach i w oczkach wodnych na niezagospodarowanych terenach Rosji. Na szczęście ptaków granice nie dotyczą. Bociany żywią się małymi gryzoniami, gadami i płazami, owadami, czasem małymi rybkami.

Wbrew potocznym opiniom żaby nie są dla bocianów „daniem” pierwszego wyboru. Aby podpatrzeć ptaki, można wejść na wieżę obserwacyjną w jednym z gospodarstw lub udać się na wycieczkę ścieżką edukacyjną wiodącą do pobliskiej wsi Toprzyń. Mieszkańcami wsi są głównie Ukraińcy przesiedleni tu w 1947 roku w ramach Akcji Wisła.

Lidzbark Warmiński

Historyczna stolica Warmii leży nad rzekami Łyną i Symsarną. Prawa miejskie Lidzbark Warmiński uzyskał w 1308 roku. Dziś liczy około 17 tysięcy mieszkańców. Wśród wielu zabytków najcenniejszym jest gotycki zamek biskupów warmińskich zbudowany w XIV wieku na planie kwadratu, o bokach długości 48 metrów. Mieszczą się w nim okazałe arkadowe dziedzińce oraz sale reprezentacyjne, refektarz, barokowa kaplica na pierwszym piętrze i rozległe wielokondygnacyjne piwnice. Zamek był rezydencją wielu wybitnych osobistości I Rzeczypospolitej (między innymi Mikołaja Kopernika – astronoma i lekarza, sekretarza królewskiego i biskupa-poety – Jana Dantyszka, historyka Marcina Kromera, poety Ignacego Krasickiego).

www.lidzbarkwarminski.pl

**Muzeum Warmińskie
Zamek w Lidzbarku
Warmińskim**

pl. Zamkowy 1
11-100 Lidzbark Warmiński
lidzbark@muzeum.olsztyn.pl
www.lidzbark.muzeum.olsztyn.pl

Mieści się w nim muzeum z wystawami poświęconymi między innymi jego wybitnym mieszkańcom i prezentującymi zbiory sztuki. Przedzamec zostało zaadaptowane na komfortowy hotel. Na wzgórzu, kilkaset metrów od zamku, stoi klasycystyczna oranżeria wybudowana w czasach biskupa Ignacego Krasickiego. Wśród innych zabytków uwagę zwracają: gotycka Wysoka Brama i fragmenty murów miejskich, gotycki parafialny kościół Świętych Piotra i Pawła, duży drewniany kościół zbudowany w latach 1818–1823 dla ewangelików według projektu inspirowanego dziełami Karola Fryderyka Schinkla, dziś cerkiew. Na Łynie stoi zabytkowa elektrownia wodna z 1908 roku. Przy granicy miasta od strony Olsztyna wznosi się Krzyżowa Góra (133 metrów n.p.m.) będąca punktem widokowym na miasto i okolicę. U jej stóp zbudowano nowoczesny kompleks rekreacyjny Termy Warmińskie.

tel. 89 767 21 11

czynne:

- 20 V–31 VII
wt.–śr. 10–18
czw.–niedz. 9–17
- IX–VI
wt.–niedz. 9–16
- ostatnie wejście na 30 min
przed zamknięciem

Stoczek Klasztorny 30
11-106 Kiwity
www.stoczek.pl

tel. 89 766 09 11

Stoczek Klasztorny

Stoczek Klasztorny, zwany także Warmińskim, jest starą warmińską wsią założoną w połowie XIV wieku. W tej małej miejscowości znajduje się interesujący kościół (sanktuarium maryjne) w kształcie rotundy, wybudowany w 1641 roku przez biskupa warmińskiego Mikołaja Szyszkowskiego jako wotum wdzięczności za zwycięstwo w wojnie ze Szwedami. Kościół otoczony jest murami i budynkami klasztornymi, które stawiano w XVII i XVIII wieku. W klasztorze mieszkali ojcowie franciszkanie, którzy opiekowali się nim do początku XIX wieku. Obecnie funkcjonuje tu klasztor ojców Marianów. Wnętrze kościoła jest bogato wyposażone, w ołtarzu głównym znajduje się obraz przedstawiający Najświętszą Marię Pannę, okryty srebrną sukienką z bursztynowym naszyjnikiem, darem Stefana Wyszyńskiego. Uwagę zwraca unikatowa ambona wykonana w 1738 roku z kutego żelaza. Duże wrażenie robi rozbudowany barokowy prospekt organowy z końca XVIII wieku. W zabudowaniach klasztornych mieści się izba pamiątkowa poświęcona kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu. Urządzono ją w pomieszczeniach, w których przebywał kardynał, gdy przez rok był więziony w Stoczku Klasztornym, od 13 października 1953 roku. Po rozposzechnieniu się informacji o miejscu pobytu kardynała przeniesiono go do Prudnika na południu Polski.

Galiny

Nad Pisą Północną, w pięknym, zadbanym obszernym ogrodzie, stoi pałac, którego początki sięgają średniowiecza. Już sam spacer po ogrodzie dostarcza wielu wrażeń estetycznych. Znajdują się w nim staw, wodospad, mostki i ciekawa roślinność. Ogród powstał w XIX wieku z inicjatywy żony jednego z jego właścicieli. Od XV wieku aż do 1945 roku majątek należał nieprzerwanie do rodu Eulenburg. Obecna neobarokowa forma pałacu pochodzi z 1921 roku. W 1945 roku pałac został splądrowany, wyposażenie zniszczone, a ostatni właściciel wywieziony na Sybir, gdzie zmarł. Po latach zaniedbań pałac odrestaurowano i urządzono w nim komfortowy hotel. Po przeciwnej stronie pałacowego stawu stoją potężne zabudowania gospodarcze z przełomu XIX i XX wieku. One również częściowo służą celom hotelowym. Wraźnie robi duży budynek z wieżyczką zegarową. Pozostałe zabudowania folwarku pełnią te same funkcje, które miały w chwili ich powstania – służą hodowli koni i gospodarstwu rolnemu. W otoczeniu folwarku znajduje się tor do jazdy konnej. Godny uwagi jest też stojący w pobliżu pałacu gotycki kościół z XIV wieku.

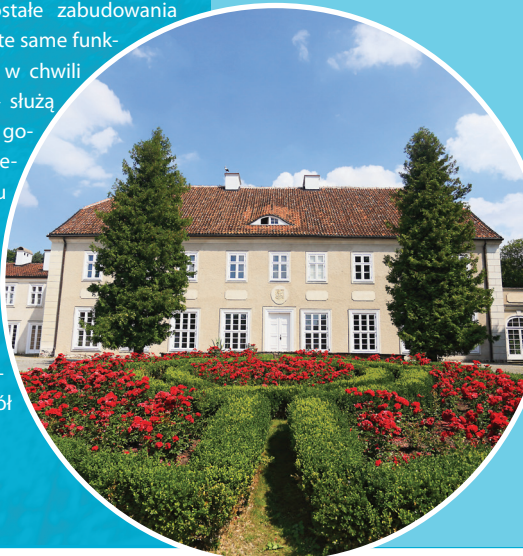

Pałac i Folwark Galiny

Galiny 110
11-200 Bartoszyce
www.palac-galiny.pl

tel. 89 761 21 67

Bartoszyce

www.bartoszyce.pl

Miasto nad rzeką Łyną liczące 26 tysięcy mieszkańców uzyskało prawa miejskie w 1332 roku. Jego nazwa Bartoszyce nawiązuje do nazwy pruskiego plemienia Bartów, kilkaset lat temu zamieszkujących tę okolicę. Na Stare Miasto można wejść, przechodząc pod gotycką, powstałą w XIV wieku Bramą Lidzbarską. Z czasów średniowiecznych zachowały się dwa gotyckie kościoły – św. Jana Ewangelisty w obrębie starówki oraz św. Jana Chrzciciela w północnej części współczesnego miasta, poza tym średniowieczny układ zabudowy oraz spichlerze z przełomu XVIII i XIX wieku. W śródmieściu stoją dwa kamienne posągi zwane babami pruskimi, wyjątkowe pozostałości kultury materialnej plemion z okresu przedkrzyżackiego. Za mostem na

Łynie, na wzgórzu, na którym dawniej stał zamek, znajduje się zbudowany w formie tarasów cmentarz wojenny z 1914 roku, z czasów walk z Rosją w Prusach Wschodnich. Pochowane są na nim 92 osoby. Duże wrażenie, ze względu na formę architektoniczną, robi zespół szkół wybudowany pod koniec XIX wieku, stojący przy drodze prowadzącej do pobliskiego przejścia granicznego z Rosją w Bezedach.

Liski

W miejscowości Liski oglądając zabudowania mieszkalne, gospodarcze i dwór w starym folwarku, można przenieść się w czasie o ponad sto lat. Wieś istnieje od XV wieku i od tego czasu funkcjonuje w niej majątek ziemski. Specjalizacja w zakresie hodowli koni ma tu kilkusetletnią tradycję. Została założona za pieniądze pochodzące z pruskiego skarbu państwa w 1740 roku, kiedy Liski stały się jego własnością. Po 1945 roku miejscowa stadnina była przez wiele lat największą w Polsce. Pochodzące z niej konie brały udział w wielu ważnych gonitwach, a twórcą licznych sukcesów był między innymi doktor Jacek Pacyński.

Liski Stadnina Koni

Liski 19

11-210 Sępapol

www.liski.galopuje.pl

tel. 89 761 43 22

Do dziś w stadninie podtrzymywana jest hodowla słynnych koni trakeńskich, zwanych tak od nazwy miejscowości, w której mieściła się królewska stadnina w Prusach Wschodnich. Obecne zabudowania stadniny powstały w XIX i XX wieku i wciąż są użytkowane zgodnie ze swoim pierwotnym przeznaczeniem, a układ zabudowy pozostał zgodny z tradycją. Dawniej właściciel mógł z okien swojego domu po wschodniej stronie obserwować prace prowadzone w stadninie, ale także odpoczywać po przejściu na drugą stronę dworu, skąd rozpościera się widok na zielen parku i staw.

Sępopol

Miasto Sępopol, które prawa miejskie uzyskało w 1351 roku, liczy dziś około 2 tysięcy mieszkańców. Jest malowniczo położone w zakolu rzeki Łyny, do której od wschodu wpada rzeka Guber. Przy odrobinie wyobraźni można zrozumieć niemiecką nazwę tego grodu, wywodzącą się od niemieckiego słowa *Schiff*, co znaczy statek. Nad miastem góruje gotycki kościół parafialny z wieżą o wysokości 56 metrów i bogato wyposażonym wnętrzem. Z wieży roztacza się rozległy widok na okolicę. Miasteczko mocno ucierpiało w 1945 roku, choć zachował się historyczny układ jego rynku. Od strony rzeki pozostały też spore fragmenty murów obronnych. Ciekawostką jest wysoka wieża wodociągowa mająca cechy stylu secesyjnego, o wysokości 25 metrów, wybudowana w 1912 roku i wciąż czynna. Na rzece Guber, przy starym młynie, działa mała elektrownia wodna. W okolicach Sępopola stoi ciekawy neogotycki pałac w Judytach, w którym urodził się twórca potęgi niemieckiego koncernu motoryzacyjnego BMW – Eberhard von Kuenheim, oraz kilka innych ciekawych obiektów.

Królestwo rowerowe

Warmia i okolice

Wycieczki

długość: 34 km

nawierzchnia:

- asfalt
- krótkie odcinki gruntowe

trasa częściowo oznakowana

- szlak oznakowany według standardu PTTK kolorem zielonym

typ wycieczki: turystyczna
poziom trudności:
dla początkujących

czas przejazdu:

- bez zwiedzania: 2 godz.
- ze zwiedzaniem: 3 godz.

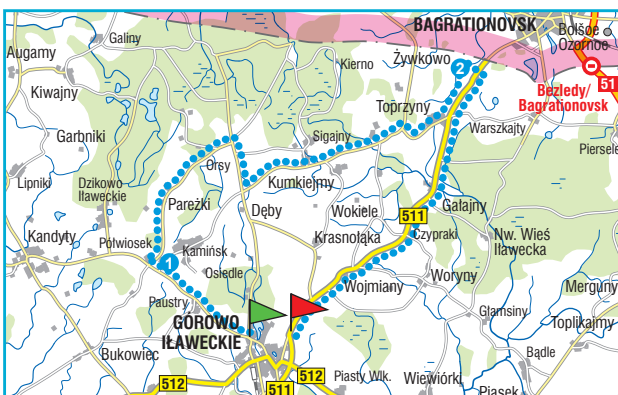
Do bocianiej wsi

Wycieczka przebiega przez Wzniesienia Górowskie, jednak nie ma na trasie trudnych i uciążliwych podjazdów ani dużych różnic wysokości. Ruch samochodowy sporadyczny, obszar rzadko zaludniony. Warto zabrać ze sobą napoje i jedzenie – mogą być trudności w aprowizacji na trasie. Wycieczka prowadzi znakowanym szlakiem rowerowym. Znaki są koloru zielonego. Drogi w większości asfaltowe. Największą atrakcją jest bociania wieś Żywkowo.

Trasa: Górowo Iławeckie (0 km) – Paustry (2 km) – Kamińsk (4 km) – Półwiosek (4,3 km) – Pareżki (7 km) – Orsy (9 km) – Kamkiejmy (leśnictwo Stabławki) (19 km) – Toprzyny (19,5 km) – Żywkowo (22 km) – Gałajny (27 km) – Górowo Iławeckie (34 km)

Na trasie wycieczki mija się miejscowość Kamińsk leżącą na części dawnego wielkiego poligonu wojsk niemieckich powstałego w latach 30. XX wieku, sięgającego na północ za obecną granicę państwową. W Kamińsku jest możliwość przejechania na czerwony szlak rowerowy i wydłużenia wycieczki lub kontynuowania jazdy do Górowa Iławeckiego przez Żywkowo, bociania wieś leżącą przy samej granicy z Rosją. Po kilkuset

W Kamińsku jest możliwość przejechania na czerwony szlak rowerowy i wydłużenia wycieczki.

Warianty trasy

metrach dojeżdża się do szosy. Po przeciwnej stronie widoczna jest wysoka wieża obserwacyjna. Kiedyś droga prowadziła do Iławki (Pruskiej Iławy, dziś Bagrationovsk), odległej od granicy o kilometr. W 1945 roku miejscowość należała do Polski. W czasie kampanii napoleońskiej pod Iławką 7 i 8 lutego odbyła się bitwa między siłami francuskimi i rosyjskimi. Ostatni fragment szlaku prowadzi rzadko uczęszczaną drogą lokalną do Górowa Iławeckiego, do którego dojeżdża się po około 12 kilometrach.

- 1 **Kamińsk (Stabławki)** – w miejscowości w dawnych koszarach znajduje się duże więzienie.
- 2 **Żywkowo** – na dachach kilkunastu domów i na drzewach w tej zamieszkałej w większości przez Ukraińców bocianie wsi widać dziesiątki gniazd bocianich. Szacuje się, że latem przebywa tu około 160 ptaków. Z wieży widokowej można zajrzeć do ptasich gniazd.

Atrakcje na trasie

długość: 34,6 km

nawierzchnia:

- asfaltowa
- krótkie odcinki o innej nawierzchni

trasa częściowo oznakowana

- szlak oznakowany według standardu PTTK kolorem czerwonym

typ wycieczki: turystyczna
poziom trudności:
dla początkujących

czas przejazdu:

- bez zwiedzania: 2 godz.
- ze zwiedzaniem: 3 godz.

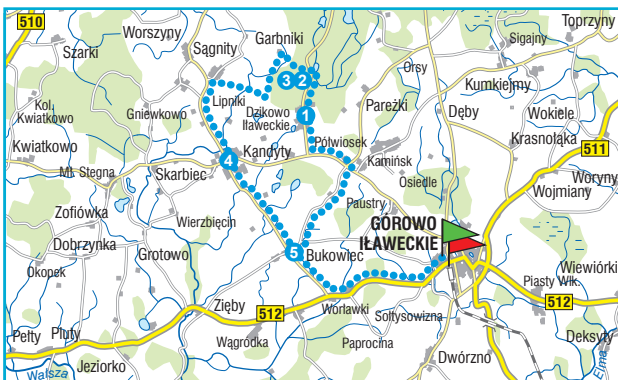
Na Górę Zamkową

Wycieczka wiedzie przez Wzniesienia Górowskie, jednak nie należy spodziewać się trudnych podjazdów i dużych różnic wysokości. Na odcinku od wsi Bukowiec zaczyna się pętla, tak więc kierunek jazdy jest nieistotny. Największą atrakcją na trasie są krajobrazy oraz Góra Zamkowa o wysokości 216 metrów n.p.m. z ładnym widokiem, a także kilka zabytków.

Trasa: Górowo Iławeckie (0 km) – Worławki (3,5 km) – Bukowiec (6,6 km) – Półwiosek (10,6 km) – Dzikowo Iławeckie (12,7 km) – Lipniki (19,5 km) – Kandyty (23,3 km) – Bukowiec (27,1 km) – Worławki (30,3 km) – Górowo Iławeckie (34,6 km)

Z Górowa Iławeckiego do miejscowości Worławki szlak prowadzi drogą wojewódzką nr 512, by następnie zjechać na drogę lokalną prowadzącą do Bukowca. Od tego miejsca tworzy pętlę. Mija niewielką wieś Dzikowo Iławeckie, w której znajduje się najwyższa góra Wzniesień Górowskich – Góra Zamkowa. Na szczyt wzgórza prowadzą schody. U podnóża, gdzie można zostawić rowery, warto przejść urządzoną na obszarze użytku ekologicznego przyrodniczą ścieżką dydaktyczną. Pozostała część szlaku rowerowego przebiega pośród malowniczego krajobrazu polodowcowego w wyludnionym terenie. Po drodze mija się sporą wieś Kandyty. Kolejną miejscowością na trasie jest Bukowiec, w którym pętla, jaką tworzy szlak, zamyka się. Szlak kilkakrotnie przecina trasę rowerową Green Velo, co pozwala skrócić wycieczkę lub przejechać na szlak zielony i rozszerzyć ją o dodatkowe atrakcje.

We wsi Półwiosek koło Kandyt można przejechać na szlak zielony i dotrzeć do bocianej wsi Żywkowo. Znacząco wydłuża to trasę.

1 Dzikowo Iławeckie – niewielka wieś była niegdyś majątkiem ziemskim z dworem, który spłonął w 1945 roku. W Dzikowie znajduje się najwyższa góra Wzniesień Górowskich – Góra Zamkowa.

2 Góra Zamkowa (216 m n.p.m.) – najwyższa góra Wzniesień Górowskich. Znajdują się na niej ślady dawnych fortyfikacji ziemnych. Dość strome zbocza porośnięte są lasem liściastym. Na szczycie wzgórza prowadzą schody. Na górze obserwacje astronomiczne prowadził Friedrich Wilhelm Bassel, astronom, profesor Uniwersytetu Królewskiego, który dokonał wybitnych osiągnięć w dziedzinie pomiarów astronomicznych, między innymi określił położenie około 50 tysięcy gwiazd.

3 Ścieżka dydaktyczna nadleśnictwa Dzikowo Iławeckie – wytyczona jest u podnóża Góry Zamkowej na obszarze użytku ekologicznego.

4 Kandyty – wieś z kościołem ewangelickim z drugiej połowy XVI wieku zniszczonym w 1945

roku i odbudowanym przez katolików w latach 80. XX wieku.

5 Bukowiec – wieś z zabytkowym kościołem z końca XVI wieku, filia parafii w Kandytach.

długość: 60 km
nawierzchnia:
• zwirowa: 30 km

trasa oznakowana
• szlak oznakowany kolorem zielonym

typ wycieczki: turystyczna
poziom trudności:
dla średnio zaawansowanych

czas przejazdu:
• bez zwiedzania: 2 godz.
• ze zwiedzaniem: 5 godz.

Torowiskiem do Ornety

Wycieczka wiedzie znakowanym szlakiem poprowadzonym dawnym torowiskiem Lidzbark Warmiński – Orneta. Mimo sporej długości trasa jest łatwa i niemęcząca. W związku z parametrami torowiska podjazdy nie są większe niż 0,1 procenta. Atrakcją stanowią kościoły w Krośnie oraz zabudowa Starego Miasta w Ornece.

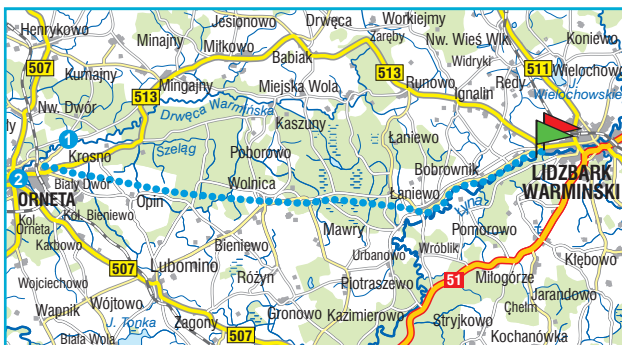
Trasa: Lidzbark Warmiński (0 km) – Łaniewo (7 km) – Opin (dawna stacja, 22 km) – zjazd do Krosna (26 km) – Orneta przedmieście (początek szlaku, 28 km) – Orneta Stare Miasto (30 km), powrót tą samą trasą

Trasa biegnie przez lasy i pola, w dużej odległości od zabudowań, a dzięki ukształtowaniu i nawierzchni daje dużo zadowolenia z jazdy. Pozwala na spotkanie z dziką zwierzyną i podziwianie krajobrazów Równiny Orneckiej. Tuż przed celem podróży należy zjechać z trasy, by po kilkuset metrach dotrzeć do Krosna, wsi położonej nad rzeką Drwęcą Warmińską. Dalej znajduje się Orneta z wie-

loma zabytkami, średniowieczne miasto, które prawa miejskie otrzymało w 1313 roku.

W latach 1341–1351 była siedzibą biskupów warmińskich.

Warianty trasy

Eventualny powrót drogami lokalnymi z Ornety, przez wieś Opin, do Łaniewa i Lidzbarka Warmińskiego – nie wydłuża trasy, ale stan dróg asfaltowych nie ułatwia podróżowania.

1 Krosno – we wsi stoi barokowy odpustowy kościół Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny z XVIII wieku, jedna z najdoskonalszych realizacji barokowych w regionie.

2 Orneta

- ratusz – budowla z XIV wieku stojąca na rynku. W sygnaturze ratusza wisi najstarszy dzwon na Warmii pochodzący z 1384 roku.
- kościół św. Jana Chrzciciela – w pobliżu rynku stoi gotycki kościół parafialny z XIV wieku, rozbudowany w XV wieku, z ciekawym murem attykowym i żygaczami. Wokół świątyni widać ceramiczny fryz przedstawiający postacie. Kościół ma rzadką na

Warmii konstrukcję bazylikową, czyli nawę główną dwa razy wyższą od naw bocznych i mającą własne oświetlenie. Do naw bocznych przylega wieńiec kaplic. Wnętrze jest bogato zdobione, dekoracje są głównie barokowe, ale w nawie południowej wiszą też malowidła średniowieczne. Duże, wysokiej klasy organy z 1935 roku wykonała firma Goebel z Królewca.

Atrakcje na trasie

długość: 32,3 km

nawierzchnia:

- asfalt
- żwir (krótki odcinek)

trasa oznakowana

- oznakowanie według standardu PTTK kolorem czerwonym

typ wycieczki: turystyczna
poziom trudności:
dla średnio zaawansowanych

czas przejazdu:

- bez zwiedzania: 3 godz.
- ze zwiedzaniem: 5 godz.

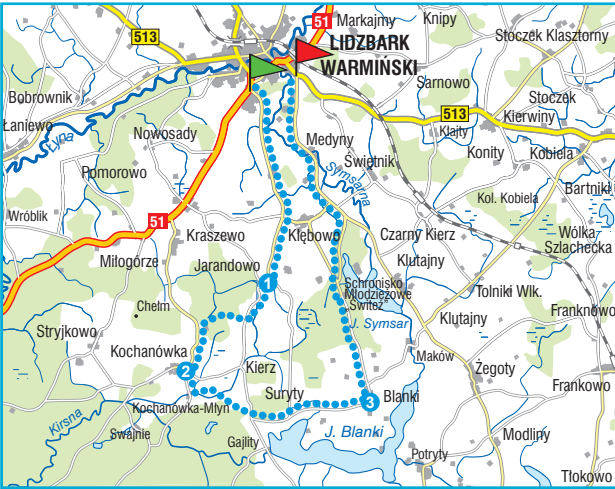
W sercu Warmii

Szlak przebiega przez atrakcyjną krajobrazowo część Pojezierza Olsztyńskiego. Niewielkie podjazdy nie sprawiają trudności. Ruch samochodowy również jest niewielki, można tu spotkać prawie wyłącznie pojazdy osobowe. Atrakcją stanowi możliwość wypoczynku nad wodą – nad jeziorami Blanki lub Symsar – oraz zwiedzenia zabytków architektury.

Trasa: Lidzbark Warmiński (0 km) – Kłębowo skrzyżowanie (4,06 km) – Jarandowo (7,2 km) – Kochanówka skrzyżowanie (8,6 km) – Kochanówka (12,10 km) – Surdyty (16,6 km) – Blanki (19,8 km) – Schronisko Młodzieżowe „Świtez” (23,70 km) – Medyny (19,2 km) – Lidzbark Warmiński (32,3 km)

Do pierwszej większej miejscowości jedzie się przez pagórkowatą okolicę z dość rozległymi widokami. Jarandowo jest typową warmińską wsią swoimi początkami sięgającą pierwszej połowy XIV wieku. Podobny charakter ma następna na trasie wieś – Kochanówka. Zbliżając się do wsi Blanki, należy na chwilę zatrzymać się, by podziwiać krajobraz z dość płytkim jeziorem Blanki (głębokość maksymalna: 8 m) o powierzchni 4,5 km². Podobnie jak dwie poprzednie, historia wsi Blanki sięga XIV wieku. Nad następnym przy trasie wycieczki jeziorem – Symsar, usytuowane jest duże schronisko młodzieżowe. Znajduje się tu też plaża, na której można odpocząć.

Na 4,6 km możliwość zjechania na szlak żółty i znacznego skrócenia trasy do ośrodka wypoczynkowego i schroniska młodzieżowego nad jeziorem Symsar.

Warianty trasy

1 Jarandowo – wieś z kościołem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny z XVIII wieku z wieżą z czerwonej cegły dobudowaną w XIX wieku.

2 Kochanówka – ozdobę wsi stanowi duży neogotycki kościół św. Wawrzyńca z 1918 roku postawiony w tradycyjnym miejscu, który zastąpił poprzednią świątynię. Warto też we wsi zwrócić uwagę na charakterystyczne dla Warmii przydrożne kapliczki.

3 Blanki – we wsi wznosi się niewielki, położony na zboczu wzniesienia kościół św. Michała Archanioła powstały już w XV wieku.

Atrakcje na trasie

długość: 31,5 km

nawierzchnia:

- asfalt na całej długości

trasa oznakowana

- oznakowanie kolorem zielonym według standardu PTTK

typ wycieczki: turystyczna
poziom trudności:
dla początkujących

czas przejazdu:

- bez zwiedzania: 2 godz.
- ze zwiedzaniem: 4 godz.

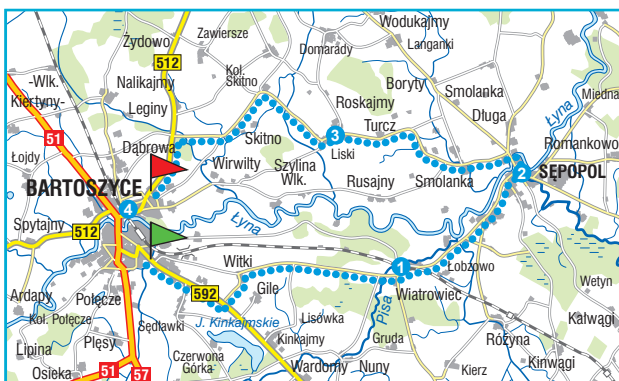
Dolina Łyna

Trasa wycieczki biegnie po terenie o niewielkich wzniesieniach, jest więc dość łatwa. W jej okolicy płynie największa rzeka regionu – Łyna, która stanowi ciekawy szlak kajakowy. Celem wycieczki są głównie dwie miejscowości: niewielkie miasto Sępólno, malowniczo położone w zakolu Łyny, oraz znana stadnina koni trakeńskich w Liskach, która mieści się w historycznych zabudowaniach sprzed ponad wieku. Tradycja hodowli koni w tym miejscu sięga niemal 300 lat. Wycieczka pozwala też poznać krajobrazy rolnicze krainy – Niziny Sępoleńskiej.

Trasa: Bartoszyce (0 km) – Witki (4 km) – Wiatrowiec (10 km) – Sępólno (15,5 km) – Smolanka (17,5 km) – Turcz (21 km) – Liski (22,5 km) – Skitno (28 km) – Bartoszyce (31,5 km)

Wycieczka zaczyna się na ulicy wylotowej z Bartoszyc w kierunku Kętrzyna. Po kilku kilometrach opuszcza się

Warianty trasy

Na odcinku Sępólno – Skitno szlak będzie razem z czerwonym Szlakiem Pogranicza. Istnieje więc możliwość wydłużenia wycieczki o ten szlak i dojechania do rosyjskiej granicy.

drogę wojewódzką nr 592. Od tej chwili rowerzyści będą podróżować drogami lokalnymi. Po drodze mijają się wieś Wiatrowiec położoną nad Pisą Północną. O pobliskiej granicy państwowej przypomina spory budynek Straży Granicznej przed wjazdem do Sępopola. Jeżeli chce się skorzystać z alternatywnego szlaku czerwonego i dojechać pod rosyjską granicę, warto ten zamiar zgłosić Straży Granicznej. Sępólno jest niewielkim, lecz starym miastem mającym 2 tysiące mieszkańców.

Po przejechaniu kilku kilometrów rowerzyści spotykają następną, dość niezwykłą atrakcję. Jest nią stadnina koni trakeńskich w Liskach. Z Lisek szlak prowadzi szosą do Bartoszyc, do których wjeżdża się od północnego wschodu.

1 Wiatrowiec – w położonej nad Pisą Północną wsi, znajduje się przystanek udostępnionej tylko dla pociągów towarowych linii kolejowej wybudowanej w 1866 roku, a łączącej wówczas port w Królewcu z Odessą nad Morzem Czarnym.

2 Sępopol – niewielkie miasto założone już w 1331 roku przez Krzyżaków. Leży niemal na wyspie – w dużym zakolu Łyny, do której od południowego wschodu wpada rzeka Guber. Mimo tak dobrego obronnego położenia nigdy się nie rozwinęło. W XIX wieku właśnie to położenie i konieczność budowy kilku mostów spowodowało, że mimo wielkich starań władz miasta główny węzeł kolejowy Prus Wschodnich powstał w odległych o 12 kilometrów Korszach, a nie w Sępopolu. Do miasta doprowadzono tylko nieistniejącą

już dziś bocznice. 1945 rok przyniósł miastu niemal zupełne zniszczenie zabudowy, która legła w gruzach w 80 procentach.

- **Kościół św. Michała Archanioła** – w mieście przed zniszczeniem wojennym uchronił się gotycki kościół z XIV wieku, którego wieża wznosi się nad Sępopolem. Interesujące jest wnętrze świątyni z pięknymi sklepieniami i ciekawym wyposażeniem, w tym przede wszystkim barokowy ołtarz główny wykonany w połowie XVII wieku. Do kościoła przylega kaplica grobowa rodu Kunheim, do którego należał między innymi pobliski pałac w Judytach. Z wieży kościelnej, z wysokości około 60 metrów, roztacza się rozległy widok na okolicę – Nizinę Sępopską o najlepszych ziemiach w regionie.

- Mur obronny przy moście przez łąkę – można na nim zobaczyć herb miasta przedstawiający statek, z którym kojarzono położenie Sępopola.
- Wieża ciśni – ciekawostka miasta, secesyjna budowla wzniesiona w 1912 roku i wciąż dostarczająca wodę dla mieszkańców.

3 Stadnina koni trakeńskich w Liskach – są w niej warte uwagi zabudowania gospodarcze w kształcie prostokąta z obszernym dziedzińcem, którego jeden bok to dwór, gdzie mieszkał zarządca stadniny. Z okien dworu od strony wschodniej mógł on obserwować prace w myśl przysłowia „pańskie oko konia tuczy”, a od strony zachodniej miał natomiast

widok na park i staw, gdzie mógł wypocząć po pracy. Od 1740 roku, kiedy rząd pruski wykupił obiekt, hodowla koni rasy trakeńskiej jest tu kontynuowana, także po 1945 roku i dziś. Przez wiele lat była to największa stadnina koni w Polsce. Prócz zabudowań stadniny, które pozwalają zobaczyć, jak od wieków wygląda praca w takim gospodarstwie, warto też zwrócić uwagę na sąsiadujące z nimi budynki mieszkalne przeznaczone dla osób obsługujących stadninę oraz na dawną szkołę.

4 Bartoszyce – warto w nich zwrócić uwagę na gotycki kościół św. Jana Chrzciciela stojący poza obszarem Starego Miasta.

długość: 33,5 km

nawierzchnia:

na odcinku Skitno – Judyty śladem torowiska Bartoszyce – Frydland: asfalt oraz płyty betonowe

trasa oznakowana

- oznakowanie trasy kolorem czerwonym według standardów PTTK

typ wycieczki: turystyczna
poziom trudności:
dla początkujących

czas przejazdu:

- bez zwiedzania: 2 godz.
- ze zwiedzaniem: 4 godz.

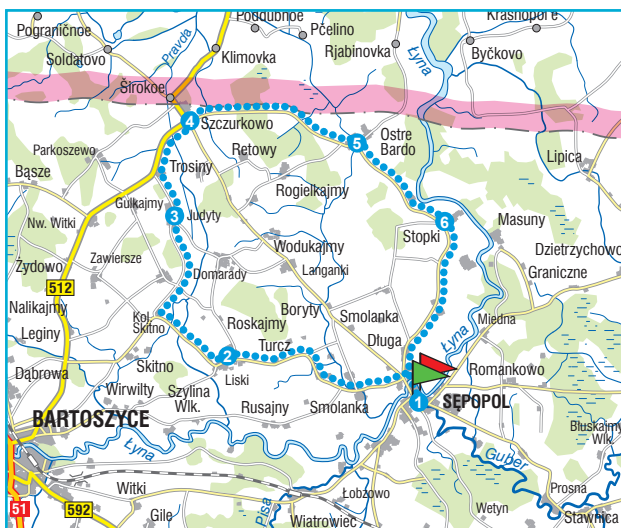
Szlak Pogranicza

Szlak rozpoczyna się w Sępopolu i na pierwszym odcinku biegnie razem ze szlakiem zielonym przez Liski, gdzie znajduje się ciekawa stadnina koni, aż do Skitna. Tam szlaki rozdzielają się. Dalej trasa prowadzi przez Judyty, z pałacem z XIX wieku, do przygranicznej wsi Szczurkowo, po czym wzdłuż granicy z Rosją do Ostrego Barda, z gotyckim kościołem z XVI wieku. W następnej miejscowości – Stopkach, można wypocząć nad Łyną i popływać po rzece kajakiem. Szlak kończy się w Sępopolu.

Trasa: Sępopol (l km) – Smolanka (1,7 km) – Liski (6,7 km) – Kolonia Skitno (10,3 km) – Szczurkowo (17,3 km) – Ostre Bardo (23,5 km) – Stopki (27,8 km) – Sępopol (33,5 km)

Po wyjeździe z niewielkiego miasteczka Sępopol przejeżdżamy mostem nad Łyną, gdzie stoi mała elektrownia wodna.

Przez most nad rzeką wkracza się na szlak, który prowadzi rowerzystów do pierwszej atrakcji na trasie – stadniny koni trapezijskich w Liskach.

Następną ciekawą miejscowością są Judyty. Interesującą historię ma kolejna wieś – Szczurkowo. Przy wyjeździe ze wsi, drogą którą jedzie się do przygranicznego Ostrego Barda, stoi kamień milowy. Dalej jedzie się do przygranicznego Ostrego Barda.

W niedległej wsi Stopki, położonej nad Łyną, można wypocząć nad rzeką. Szlak rowerowy kończy się w Sępólnie.

1 Sępopol – warto zwrócić uwagę na umieszczony na murze obronnym herb miasta – statek, nawiązujący do położenia geograficznego miasta w zakolu Łyny. Położone między Łyną a jej dopływem Gubrem miasteczko unosi się na wodzie niczym statek. Warto w nim też zwrócić uwagę na gotycki kościół z XIV wieku, z którego wieży roztacza się szeroki widok na Nizinę Sepopolską.

2 Stadnina koni trakeńskich w Liszkach – warte uwagi zabudowania gospodarcze stadniny stoją na planie prostokąta i otaczają obszerny dziedziniec, którego jeden bok to dwór, w którym mieszkał zarządca stadniny. Z okien od strony wschodniej mógł on obserwować prace w myśl przysłowia „pańskie oko konia tuczy”, a od strony zachodniej miał widok na park ze stawem, gdzie mógł wypocząć po

pracy. Od 1740 roku, kiedy rząd pruski wykupił obiekt, znajduje się tu hodowla koni rasy trakeńskiej, która kontynuowana jest także po 1945 roku. Przez wiele lat była to największa stadnina koni w Polsce. Prócz zabudowań stadniny, które pozwalają zobaczyć, jak od wieków wygląda praca w takim gospodarstwie, warto też zwrócić uwagę na sąsiadujące z nimi budynki mieszkalne przeznaczone dla osób obsługujących stadninę oraz na dawną szkołę.

3 Judyty – znajduje się w nich neoklasycystyczny pałac z parkiem wzniesiony w 1863 roku, z elewacją wykonaną z klinkierowej cegły. Tu na świat przyszedł twórca potęgi koncernu BMW – Eberhard von Kuenheim. Przy podjeździe do pałacu znajdują się dwie okazałe rzeźby lwów. Budowla jest obecnie własnością prywatną.

4 Szczurkowo – wieś o ciekawej historii, w której na dachach domów można zobaczyć sporo bocianich gniazd. Wieś ta została przecięta na pół w 1945 roku granicą państwową, mimo że przez krótki czas w całości należała do Polski. Po drugiej stronie granicy, tuż za szlabanem granicznym, pozostały kościół i pałac. Dziś po rosyjskiej stronie nie ma śladu po zabudowaniach wsi. Warto wspomnieć, że tuż przed wojną mieszkało w tej miejscowości ponad 1,1 tysiąca osób.

Przy wyjeździe ze wsi stoi kamień milowy, czyli znak drogowy informujący o odległości do Królewca (7 mil, czyli 52,5 km), umieszczony tam w pierwszej połowie XIX wieku.

5 Ostre Bardo – przygraniczna wieś zamieszkała w znacznej części

przez ludność ukraińską przesiedloną tu z Bieszczad w 1947 roku. Znajduje się w niej późnogotycki kościół wybudowany w XVI wieku, który służy dziś grekokatolikom.

6 Stopki – wieś położona nad Łyną. Można tu wypocząć nad rzeką, która w tym miejscu ma dość dużą szerokość, popływać kajakiem czy łodzią motorową. Wielkość rzeki to rezultat cofki spowodowanej przez tamę elektrowni wodnej we Frydlądzie (Pravdinsk) wybudowanej w latach 20. XX wieku. Łyna jest pracowitą rzeką, znajduje się na niej osiem małych elektrowni po polskiej stronie i wspomniana już największa po stronie rosyjskiej. Łyna wpada do Pregoly w historycznej miejscowości Welawa (Znamiensk).

Informacja Turystyczna Pieniężno

ul. Generalska
14-520 Pieniężno
tel. 55 237 46 00

Informacja Turystyczna Górowo Iławeckie

ul. Kościuszki 26
11-220 Górowo Iławeckie
tel. 89 761 00 48

Informacja Turystyczna Lidzbark Warmiński

ul. Krasickiego 1
11-100 Lidzbark Warmiński
tel. 89 519 00 52

Informacja Turystyczna Bartoszyce

ul. Bohaterów Warszawy 96
11-200 Bartoszyce
tel. 89 762 98 80

